

УДК 81'373. 46

, 1/343, 79602
.: (032) 2394 756

У статті подано сучасний підхід до розуміння засвідченого в культурі знання як важливого чинника організації повсякденної життєдіяльності людей: визначено основні ознаки цього типу знання, особливості його співвідношення з вербальним вираженням, названо причини різного сприйняття етнокультурними колективами дійсності та своєрідного представлення спроектованого людською свідомістю світу мовними формами, вказано на здатність знань і уявлень репрезентуватися у свідомості носіїв культури у вигляді когнітивних структур – концептів, які, завдяки цьому, становлять наважливіший об'єкт і водночас інструмент дослідження людського знання і пізнання.

: когнітивна лінгвістика, концепт, знання, уявлення, метафора, символ, образи.

Вивчаючи склад бази знань людини і керуючись різними підставами, відповідно до численних напрямів когнітивної науки й аспектів існування та функціонування самого знання, дослідники виявили чимало ракурсів його розгляду. Зокрема, сучасна практика аналізу знань стосується таких основних проблем: онтогенез і філогенез знань; їх використання у процесі мисленнєвої і мовленнєво-мисленнєвої діяльності; прогрес знань; виявлення причин, які стимулюють ріст знання (суб'єктивне бачення світу людиною, об'єктивно існуючі у світі закономірності); встановлення механізмів і/або процедур, які характеризують отримання знань (роздуми, умовиводи, дедукція, індукція тощо); визначення процесів та операцій, які сприяють його виокремленню (категоризація, класифікація, асоціація, порівняння, ідентифікація, розпізнавання); встановлення структур (концепти, образи, фрейми, пропозиції та ін.) і систем (коротко- і довготривала пам'ять, ментальний лексикон, концептосфера), у яких знання репрезентується у людській свідомості; визначення типів знань, за якими вони протиставляються (мовне і немовне; процедурне і декларативне; емпіричне і раціональне) та ін. [19; 36; 42; 43; 65; 74; 75; 80; 88 та ін.]. Однак, незважаючи на вагомні результати у згаданій сфері, досі не існує єдиної несуперечливої класифікації знань. Залишаються актуальними також питання співвідношення різних типів знання у свідомості мовців – носіїв тієї чи іншої культури та їх представлення мовними формами.

У центрі нашої уваги дві основні проблеми: по-перше, виявлення характерних рис і особливостей засвідчених у культурі знань і уявлень як своєрідних типів ментальних утворень у свідомості членів етнокультурних колективів; по-друге, встановлення характеру зв'язку ментальної інформації такого роду з мовою.

У найширшому значенні знання – базисна форма когнітивної організації результатів відображення людьми об'єктивних властивостей і ознак дійсності, об'єднаних у певну впорядковану систему, що робить їх важливим чинником організації повсякденної

життєдіяльності людей; це те, що вже відклалося у свідомості і становить невід'ємну частину пам'яті [43, с. 28-29].

Когнітивісти зазвичай виокремлюють два принципово відмінних типи ментальних утворень – знання й уявлення. Знання тлумачаться як відносно стабільні й колективні інформаційні єдності, а уявлення – як відносно лабільні, суб'єктивні й індивідуальні сутності, які охоплюють власне уявлення, образи і поняття, а також пов'язані з ними конотації та оцінки (М. Алефіренко, Н. Аругонова, С. Воркачов, В. Дем'янков, В. Карасик, В. Красних, О. Кубрякова, З. Попова, Т. Радзієвська, Ю. Степанов, І. Стернін та ін.). При цьому безпідставно стверджується, що в індивідуальній та колективній свідомості мовців знання й уявлення становлять цілісну єдність [40, с. 41-45], репрезентуються у вигляді різних когнітивних структур (це передусім зумовлено різними операціями мовця з інформацією – її отриманням, переопрацюванням, зберіганням, видобуванням і використанням) [43, с. 55-56] і функціонують у складних системах, типу пам'ять, ментальний лексикон, концептуальна система (концептосфера, концептуальна картина світу [76, с. 35-73; 42, с. 4-21; 26]. Для опису цих структур учені послуговуються чималим апаратом своєрідних “упакувань” для знань про світ, якими є: концепти, пропозиції, пресупозиції, фрейми, гештальти, схеми, скрипти, сценарії та ін. [див. 32, с. 127-128; 45, с. 160; 53; 95; 96].

Такий підхід до знання ґрунтується на низці тез когнітивної лінгвістики, головна з яких формулюється як необхідність розрізнати реальний світ, що є об'єктом людських знань¹, і світ, який проектується людською свідомістю (тобто відображений світ), та формується під впливом неусвідомлених процесів організації ментальної інформації у свідомості людини. Саме з цим, відображеним, світом, пов'язуються вербалізовані знання (мовна картина світу – МКС), оскільки враховується, що люди можуть говорити про речі, явища, події тощо тільки в такому обсязі, в якому ці речі, явища, події досягли ментальної репрезентації. Загалом репрезентація – складний процес представлення світу в мозку людини, пов'язаний із викликанням у пам'яті різних процедур дії для оперування з об'єктом за наявності або відсутності перцептивного підкріплення з його боку; це процес, за якого індивід на ментальному рівні здатний реконструювати світ (у широкому розумінні) і працювати з власними внутрішніми моделями, завдяки чому він може перевіряти різні альтернативи, визначати й вибирати найкращі варіанти та ін. [43, с. 157-159]. Розмірковуючи про репрезентацію знань у свідомості людини і про форми такої репрезентації, вважаємо, що це сукупність вербалізованих і невербалізованих (представлених в образах, картинках, малюнках, схемах) знань, які зберігаються в пам'яті і при потребі, завдяки ментальним операціям, активізуються мовцем. З одного боку, це всі уявлення про наші відчуття (зорові, слухові, смакові, нюхові, тактильні, моторна інформація та ін.), які можуть повно чи редуковано зберігатися у свідомості людини свою подібність оригіналові – так звані аналогові репрезентації. З іншого – це символічні когнітивні моделі об'єктів, подій, явищ, які відтворюють лише частину відомостей про них, і можуть зводитися до деякого конвенційного мінімуму; однією з таких символічних моделей є мова.

Ще однією важливою тезою когнітивної лінгвістики є та, що знання про світ (у тому числі мовне) – це не просто “склад” речей, які існують у вигляді розрізнених елементів:

¹ При цьому під поняттям “світ” розуміється не тільки наочна реальність, яка оточує людину, але також свідомість-реальність у гармонійному симбіозі їх єдності для людини [51, с. 43]; отже, синонімами слова “світ” стають поняття “реальність”, “буття”, “природа й людина”, “уявні світи”.

різнорідна ментальна інформація структурується, що й допомагає її запам'ятовувати, модифікувати, а також створювати нові знання, “вписуючи” їх у вже існуючі структури. Основною одиницею знання, яку з-поміж різних когнітивних структур виокремлюють зазвичай когнітивісти, є концепти. Виняткове місце, яке в когнітивній лінгвістиці відводиться цим змістовим одиницям пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, тобто всієї картини світу, відображеної в людській психіці, пояснюється рядом причин, зокрема, тим, що концепти є тими смислами, якими оперує людина в процесах мислення і які відображають зміст досвіду та знання, зміст результатів усієї людської діяльності і процесів пізнання світу у вигляді деяких “квантів” знання, а також завдяки тому, що концепти описуються за допомогою мови [див.: 43, с. 90-91]. Отже, концепт як новий об'єкт лінгвістичних досліджень не відвертає уваги мовознавців від мови, однак змінює ракурс погляду на неї: у центр їх розгляду ставиться вже не іманентна структура мови, а людина, яку розглядають крізь призму її мовленнєво-мисленнєвої діяльності та культури, що визначає цю діяльність. Під таким кутом зору концепти тлумачаться як культурно-детерміновані ціннісно-навантажені смислові комплекси, які є одиницями колективної/індивідуальної свідомості і мають вербальне вираження.

З огляду на важливість зв'язку засвідченої у концептах ментальної інформації з її представленням мовними формами і неоднозначного тлумачення дослідниками цього зв'язку в контексті знання різних етнокультурних колективів, зупинимося на цій проблемі детальніше.

Визначаючи склад бази знань людини за ознакою їх зв'язку з вербальним представленням, когнітивісти традиційно розрізняють (знання фонетики, граматики, лексики; знання про використання різних мовних одиниць і правила їх комбінування; про принципи мовленнєвого спілкування й ілокутивних сил окремих мовленнєвих актів; про різні типи текстів і умови їх використання) і , або енциклопедичне знання (відомості про контекст і ситуації, про адресата, зокрема, поставлені ним завдання і плани, його уявлення про мовця, знання про навколишній стан справ тощо, а також загальнофонові знання про світ – події, стани, дії, процеси та ін.) [19, с. 7]. Альтернативний спосіб розрізнення знань на підставі їх зв'язку з вербальним вираженням пропонує О. Кубрякова, яка розмежовує знання на й \emptyset , виокремлюючи у такий спосіб “омовлені” (вербальні) знання, тобто ті, які мають мовну прив'язку, й “неомовлені”, в яких така прив'язка відсутня [42, с. 10]. Вважаємо такий розподіл доцільнішим, оскільки він дає змогу розрізняти знання як за їх предметною віднесеністю, так і за формою представлення, що сприяє визначенню ролі мови в опрацюванні знань про світ, а також у різних типах діяльності людини з інформацією – її зберіганню, видобуванню із глибин свідомості та формуванню нової, її фіксації та узагальненню тощо.

Деякі дослідники переоцінюють роль мови у представленні нею культурного знання, вважаючи, що нема жодного аспекту культури, який не був би вербалізованим, тобто просякнутим мовними моделями (в тім числі мовленнєво-інтерпретативними) на рівні сприймання й залученості в повсякденну життєдіяльність народу чи окремих груп. При цьому стверджується, що етнолокальна дійсність не просто осмислюється в термінах мови і не просто зазнає структуризації та категоризації (різної в різних народів і етнолокальних груп), але вона безпосередньо охоплює дійсність самої мови, мовну картину світу (МКС), різну в різних народів і сублокальних спільнот [35, с. 221].

Однак сьогодні не викликає сумніву тільки думка, що мова як засіб комунікації між членами суспільства відбиває багато аспектів (але не всі!) цієї культури, оскільки слугує засобом накопичення і зберігання культурно-значущої інформації і є найважливішим

засобом доступу до неї. З одного боку, мова – суспільне явище, і у своєму соціальному плані вона постає хранителькою інформації про світ, характерної для всього колективу мовців, для всієї етнолінгвістичної, лінгвокультурної спільноти. З іншого боку, засвоєна людиною мова – індивідуальна, оскільки належить окремій людині і може зберігати унікальний, неповторний (для іншого) життєвий досвід. Тому слушними є твердження, що мовний колектив, з одного боку, і окремий індивід – з іншого, є носіями культури в мові [32, с. 7], а структура мови – породження двох важливих чинників: внутрішнього, тобто розуму окремого мовця, та зовнішнього – культури, яка спільна і для інших мовців, що живають цю мову [77, с. 340].

З погляду теоретиків і практиків когнітивної лінгвістики (Дж. Джекендофф, Р. Лангакер, Л. Талмі, А. Ченкі, А. Вежбицька та ін.), дійсність “проектується” в семантику природної мови. При цьому одержана мовна картина світу (за Дж. Джекендоффом, *projected world* “спроєктований світ”) відрізняється від об’єктивної дійсності. Це пояснюється кількома причинами. По-перше, специфічними особливостями людського організму, тобто здатністю людини відображати у МКС тільки те, що вона може сприйняти своїми органами відчуттів (наприклад, світло і колір у МКС є, а рентгеновське проміння – ні). По-друге, ту саму ситуацію носій мови може описати по-різному, хоча набір параметрів ситуації (або відповідних їм семантичних ознак) залишається тим самим, але деякі з них акцентуються, а інші – приховуються. По-третє, відмінному представленню дійсності у МКС сприяє специфіка культури, яка стоїть за кожною мовою [61, с. 282-283].

Останній пункт означає, що різні лінгвокультурні спільноти можуть мати своєрідні (а то й – унікальні) моделі осмислення дійсності. Зокрема, до них належать структури категорійно-семантичного впорядкування знань, які відображають особливості сприйняття та розуміння людиною простору, часу, руху, частин тіла, рослин і тварин, артефактів базового рівня, базових емоцій, кольорів, причинно-наслідкових зв’язків, міфолого-релігійної сфери, а також ті, які стосуються міжлюдських стосунків, з-поміж яких виокремлюються морально-етичні відношення, зв’язки власності, спорідненості та ін. У контексті свого культурно-історичного простору ці знання характеризуються системністю (що, зрештою, і дає підстави їх виокремлювати) і здатні набувати різного змісту та вагомості для колективу. У кожній культурно-історичній парадигмі виробляються власні уявлення про те, що у світі є необхідним, реальним, можливим, а що – випадковим, вигаданим, табуованим та ін. Численні приклади на підтвердження цього містяться у працях істориків релігії та культури [54; 67; 78; 46; 20], лінгвістів-спеціалістів у сфері етнокультурної та міжкультурної комунікації [45; 22; 48; 12; 11; 52; 21; 35; 10, с. 481-539; 64; 98 та багато ін.], а також учених, які займалися реконструкцією лексики певної мови, і, відповідно, – концептуальної системи мовного колективу [78; 18], дослідження яких є особливо вагомими, оскільки, як слушно зауважує Ж. Одрі, “реконструювати лексику – означає реконструювати концептуальну систему, яку вона виражає, культуру, яка її підтримує, матеріальну цивілізацію, яка її оточує” [56, с. 118].

Обмірковуючи проблему неоднозначності бачень емпірично схожих речей у контексті зв’язку з різними психокультурними середовищами їх реального функціонування, дослідники говорять про наявність у кожній конкретній мові конвенціоналізації – негласної колективної домовленості мовців висловлювати свої думки у певний спосіб [91; 89]. Наприклад, у мові кора юто-ацтекської сім’ї мовці для того, щоб сказати , до дієслова додають два просторові префікси зі значенням “всередині” і “вниз”. У такий спосіб процес горіння свічки ототожнюється з горінням гноту, що відбувається всередині свічки зверху вниз [89, с. 46]. Інший приклад. В індіанській мові хупа, що належить до мовної сім’ї на-дене, такі поняття природи як , з позиції

спостерігача пов'язані зі сприйняттям руху і пізнаються як процес, про що свідчить їх дієслівна форма, наприклад, *naуa*, букв. "він спускається", *naxowille* "він тече" [7, с. 168]. Порівняймо, у слов'янських мовах ці поняття пов'язані зі сприйняттям дискретної сутності, а тому бачаться як певна субстанція і осмислюються спостерігачами предметно, пор.: укр. , ; рос. ; пол. *deszcz pada* та ін.

Унаслідок виявлення численних міжкультурних відмінностей у сприйнятті навколишньої дійсності й у представленні своєрідних уявлень мовними формами серед лінгвістів поширилася думка, що різним мовам відповідають різні типи пізнавальних процесів. Див., зокрема, висновок О. Потєбні стосовно взаємозв'язку мислення, психології і мови, який він робить, аналізуючи особливості сприймання народами кольорів: "окремі явища одна мова ігнорує (для деяких кольорів немає зовсім назв), а інша – ні. Отже, мова налаштовує весь механізм думки особливим, ...індивідуальним, чином" [60]. Подібні міркування знаходимо в А. Вежицької, яка висловила їх щодо емоцій: "спосіб інтерпретації людьми власних емоцій залежить, принаймні до певної міри, від лексичної сітки координат, яку їм дає рідна мова" [11, с. 18].

Однак таке твердження є неточним. У цьому випадку варто говорити не про лінгвістичну, а про "діяльнісну відносність" [2, с. 275]. Як показали експериментальні дослідження останніх років, причина відмінностей у світосприйнятті різних етномовних спільнот пов'язана не з особливостями національно-мовної будови (тобто семіотичною будовою мови, її граматичною структурою, накопиченою у семантиці мовних одиниць соціокультурною інформацією), а полягає у специфіці життєдіяльності того чи іншого народу. Порівняймо: "справжньою чуттєвою основою мислення є не тільки сприйняття, не тільки чуттєве споглядання, але, в першу чергу і головним чином, практика людини, її практичне відношення до дійсності" [27, с. 178-179]. Залежність якісних перетворень у пізнавальних процесах різних етнокультурних спільнот від якісних змін, які відбуваються в їхньому суспільному житті, практиці та культурі, обґрунтовує і О. Лурія, який пише: "різні форми практики, що відповідають різним періодам або формаціям соціально-економічного розвитку, визначають формування різних за своєю структурою психологічних процесів", – і далі: "значні соціально-історичні зсуви, пов'язані зі зміною суспільно-історичних формацій та істотними культурними змінами, призводять до істотних змін будови психічних процесів, передусім до докорінної перебудови пізнавальної діяльності" [50, с. 48-49]. На підставі цих та подібних міркувань робиться припущення, що міжкультурні відмінності в мисленні обумовлені відмінностями не між мовами, а між поширеними в тій чи іншій культурі видами діяльності та характером завдань, які доводиться вирішувати в ході їх виконання [68, с. 148]. Звідси "позначуюча" функція мовних знаків виникає не внаслідок їх прямого співвіднесення із зовнішнім світом, а завдяки співвіднесенню з людським досвідом, який становить основу знання. Відмінності в досвіді, ведуть до відмінностей у знанні, а через них – до різних картин світу [39, с. 6].

Це схилиє до думки, що знання формуються саме в ході практично-пізнавальної діяльності певної лінгвокультурної спільноти. Звідси концепт – категорія "практичної філософії носіїв культури" [3, с. 3], яка виникає внаслідок взаємодії різноманітних чинників, наявних у культурі етносу: національної традиції, фольклору, релігії, життєвого досвіду, ідеології та ін. Як підкреслює Р. Келлер, "наша система концептів – це не дзеркало світу, а дзеркало того, як ми з ним взаємодіємо" [93, с. 27]. Мова при цьому постає як своєрідна символічна репрезентативна система, яка у знаковій формі кодує щось, що міститься за її межами, завдяки чому слова, словосполучення тощо здатні активізувати ті сутності, знаковими замісниками яких вони є, а саме – збуджувати в пам'яті людини пов'язані з ними концепти. Іншими словами, індивід, знаючи, які концепти стоять за їх

позначеннями (іменами), може інтерпретувати їх як відповідні явища об'єктивної дійсності. Враховуємо також, що мова репрезентує знання тільки частково (експліцитно виражені знання становлять незначну частку всієї бази знань мовця), і що ментальна інформація може й не бути вербалізованою (на нашу думку, це значною мірою стосується індивідуальних “духовних цінностей”, зокрема, релігійних концептів, які є результатом містичного досвіду), однак у разі потреби вона може отримувати мовне представлення [82]. Див. у цьому зв'язку міркування Р. Джекендоффа, згідно з яким, усі репрезентації можна вивести на один рівень ментальних репрезентацій – рівень “концептуальної структури”, на якому інформація, отримана по різних каналах (сенсорна, моторна та ін.), співставляється з інформацією вербальною [92, с. 54], а також Ж. Піаже, згідно з яким, “щоб складнішими стають структури мислення, то необхіднішим для їх завершення й опрацювання стає мова” [57, с. 334].

У процесі дослідження знання, яке виявляється в мові культури, з'ясувалася ще одна його особливість – здатність відігравати провідну роль у детермінації поведінки людини, що, на думку М. Алефіренка, істотно відрізняє його від інших типів знання, зокрема, від практичного, методологічного, філософсько-теоретичного та ін. [2, с. 175].

Безсумнівний пріоритет засвідченого в культурі знання перед іншими його видами доцільно пов'язувати з тим, що бачення світу людьми завжди визначається культурою, якою, на думку Ю. Степанова, людина “пронизана” [64, с. 42]. Вагомою у цьому зв'язку вважаємо гіпотезу “культурних знаків” Л. Віготського, згідно з якою між людиною як суб'єктом пізнання і навколишнім світом, що є об'єктом її пізнання, існує надзвичайно впливовий посередник та інтерпретатор – культура разом із її знаковими репрезентантами, найважливішим з яких є мова [6]. Подібні твердження щодо важливості вербалізованих у тій чи іншій культурі ментальних утворень висловлюють також лінгвісти. Зокрема А. Вежицька, аналізуючи на широкому мовному матеріалі концепти емоцій (гнів, страх, тривога та ін.), хоч і стверджує помилково, що вони визначаються передусім конкретною мовою, робить важливий, на наш погляд, висновок щодо того, що вони створені культурою і залежать від позиції колективного спостерігача: “межі між різними емоціями накладаються нам різними когнітивними сценаріями, з якими пов'язані слова, що їх називають, а самі когнітивні сценарії створені не універсальною людською біологією, а культурою, яка своєю чергою, сформована історією, релігією і способом життя” [11, с. 118]. На користь якнайтіснішого зв'язку знань із пануючим у суспільстві світоглядом свідчать і результати власних досліджень автора осмислення людьми морально-етичних цінностей і їх вербалізації у різних культурних парадигмах, на яких побутують відмінні ціннісні настанови, етичні уявлення та моделі етичного ідеалу [див.: 83; 84].

Враховуючи тісний зв'язок між культурою і концептом, дослідники цілком слушно визначають культуру як сукупність концептів і відношень між ними. У лінгво- та культурологічному ключах, у яких, зазвичай, ці ментальні сутності аналізуються, концепт бачиться мікромоделлю культури, а культура – макромоделлю концепта. Концепт наділяється здатністю породжувати культуру і самому породжуватися нею. У такий спосіб концепт становить собою частину цілого, яка несе на собі відбиток системи загалом [28, с. 41]. Урахування тісного зв'язку концептів з культурою закономірно зумовлює їх тлумачення в соціальному ключі як певних колективних здобутків духовного життя суспільства [64, с. 59]. Це дає змогу вводити при аналізі культурних концептів поняття колективної свідомості, яке постає як особливе соціальне явище, що не зводиться ані до індивідуальної свідомості, ані до суми індивідуальних свідомостей. Ідеться про категорію фактів, яку становлять такі способи мислення, діяльності та відчуття, які, хоч і перебувають поза індивідом, але наділені примусовою силою, завдяки якій вони йому нав'язуються

(наприклад, унаслідок виховання), незалежно від його бажання. Зокрема, віруючий при своєму народженні знаходить уже готовими систему вірувань і обряди своєї релігії. Те, що вони існували до нього, якраз і свідчить про їх побутування поза індивідуальною свідомістю окремої людини [24, с. 412].

Звідси важливою обставиною оволодіння людиною культурним знанням є те, що цей процес відбувається не стихійно, а під контролем суспільства. Фрунтуючись на результатах досліджень психології, соціології, культурології, вчені утвердилися в думці, що набуття знань про світ здійснюється індивідуальними суб'єктами, які є членами певних спільнот (зокр., етнокультурних, професійних, релігійних, субкультур у межах етносу та ін.). Діяльність цих спільнот як колективних суб'єктів пізнання відбувається відповідно до певних цінностей, норм, правил, установок, які забезпечують контроль і регуляцію всіх аспектів діяльності спільноти, а також відповідно до певних соціальних інститутів, які відображають змістовий бік цієї діяльності [9; 81; 1]. Зокрема, у сфері релігії знання, яке представлене канонічними текстами (Авеста, Тора, Старий Завіт, Новий Завіт, Коран та ін.), закріплюється богослужбовою практикою, яка регламентується різноманітними постановами Церкви, як наприклад, рішеннями соборів і єпископських конференцій тощо у християнських Церквах, які доносяться до парохіян через проповіді, засоби масової інформації – телебачення і радіо (звернення духовних пастирів), пресу, електронні ЗМІ.

Загалом актуальність знання в житті мовного колективу і його здатність наповнюватися відмінним змістом на різних хронологічних етапах певної культурної парадигми свідчить про те, що знання є не тільки культурі, але водночас і її , оскільки процес засвоєння людиною правил, норм і стереотипів мислення, вироблених попередніми епохами, відбувається шляхом включення знань у реальну історичну практику людей, які належать до певної етнокультурної спільноти. Саме в цих правилах, нормах і стереотипах мислення і засвідчений досвід засвоєння й осмислення навколишнього світу, закована певна культура, яка організована не як форма життєдіяльності колективу, а, за словами Ю. Лотмана, як певна “мова”, як “форма спілкування між людьми” [49].

Для різних етносів у межах однієї культурної парадигми можливий пізнавальний плюралізм. Характерним прикладом цього є християнство, у межах різних відгалужень якого (католицизм, православ'я, протестантизм) наявні суттєві канонічні й обрядові розбіжності [97; 79; 66]. На це звертав увагу ще О. Потєбня, який на прикладі етнолокальних варіантів християнства, що, на думку вченого, засвідчують множинність різних християнських світів, вказував на важливий момент ментального релятивізму в процесах відображення спільнотами однакових об'єктів (речей, артефактів), ідей, вартостей та ін. [60]. У цьому випадку видаються слушними слова К. Леві-Строса, згідно з яким “прояви культур, які піднімаються до рівня свідомого мислення, породжують, відтак, вторинні міркування і повторні тлумачення” [47, с. 27].

Прийнятий нами діяльнісний підхід, згідно з яким знання формуються внаслідок практично-пізнавальної діяльності членів певного етнокультурного колективу, закономірно зумовлює врахування ще однієї важливої обставини: тісного зв'язку різних видів діяльності, які поширені в певному суспільстві і які здійснюються належними до них індивідами, з різними типами мислення, що функціонально відповідають певним видам діяльності, завдяки чому мислення мовців є неоднорідним. Результатом гетерогенності мислення членів певної етнокультурної спільноти є гетерогенність текстів (у тому числі вербальних) у середині однієї культури, що становить, на думку культурологів, одну з найістотніших характеристик культури. Як стверджує В. В. Іванов, у “реальному існуванні культури завжди поряд із новими функціонують тексти, які передані цією культурою або

занесені зовні. Це надає кожному синхронному станові культури рис культурного поліглотизму” [30, с. 18-19]. Спираючись на ці міркування, а також на твердження деяких психологів, зокрема, Г. Вернера, Л. Виготського, О. Лурії щодо неоднорідності мислення, В. Тульвісте висловлює припущення, що подібний “поліглотизм” прикметний і для мислення індивіда, зайнятого різними видами діяльності і змушеного вирішувати різноманітні завдання [68, с. 140].

Вищесказане дає підстави припустити складний і неоднорідний характер знань, якими володіє індивід як член певного культурного колективу. Найважливішими їх ознаками є такі: для мовного колективу, як і для окремих його представників, знання визначаються культурою, оскільки є її елементом і продуктом; характеризуються системністю, співвідносяться з людським досвідом (обумовлюються спільними процесами практично-пізнавальної діяльності людей і тими моделями самоорганізації й осмислення світу, які виробила система етнокультурної свідомості); відіграють суттєву роль в організації свідомої діяльності людини, впливаючи на поведінку членів етнокультурної спільноти; можуть співставлятися з вербальною інформацією; відмінне представлення знань мовними формами пояснюється наявністю в кожній природній мові конвенціоналізації, а також тим, що окремі фрагменти знання, набуваючи більшої чи меншої вагомості для колективу, здатні наповнюватися різним змістом у різних етносів та на різних часових етапах однієї культурної парадигми, завдяки чому вони одержують різні мовні репрезентації; однак для однієї етнокультурної спільноти в один хронологічний період знання становлять стабільну інформаційну єдність.

Важливе місце у формуванні знань і їх засвоєнні носіями культури відіграють уявлення.

Дослідники характеризують уявлення як лабільні, суб’єктивні та індивідуальні сутності [40, див. також 73, с. 40]. Їх вагомість полягає у здатності визначати сприйняття і діяльність людини [23]. За Л. Вітгенштайном, “уявлення означає той спосіб, за допомогою якого ми бачимо речі” [14, с. 126]. Зокрема, в системі мови уявлення уможливають “проривання” слів до реальної дійсності, оскільки вони є більш конкретними та реальними, ніж поняття [69, с. 55]. Завдяки цим смисловим утворенням індивід номінує фрагменти дійсності, у зв’язку з чим С. Аскольдов-Алексєєв вдало назвав їх *primum movens* (“першим кроком”) або “ембріонами мисленневих операцій”. Порівняймо: “вимовляючи або почувши слово “справедливість”, ми робимо *primum movens*..., виконуємо певний миттєвий акт, який слугує зародком цілої системи над конкретностями справедливих учинків, взагалі життєвих стосунків” [5, с. 267]. Відзначаючи первинність уявлень, учені виокремлюють такі їх властивості, як початковість (зародковість), своєрідну невербальну заголовність, здатність переростати у складніший образ (гештальтність) або розгортатися в цілий текст [33, с. 190].

Найтипівішим елементом ментальних утворень такого роду є сприйняття, що можна пояснити прагненням людини пов’язувати навіть найабстрактніші предмети з елементами споглядальності [див. 15, с. 99]. Як зауважував Спіноза, “ми звикли все, що пізнаємо, малювати в нашій свідомості у вигляді картини” [63, с. 162]. У зв’язку з цим видається слушною думка, що мислення здійснюється в образах, які тільки заднім числом уявляються як тропи [90, с. 1-17]. Це зумовлює і своєрідне тлумачення концептуальної картини світу, що, як відомо, визначає своєрідність сприйняття та інтерпретації будь-яких подій і явищ, як “систему образів (уявлень про світ і про місце людини в ньому), зв’язків між цими образами і породжуваними ними життєвими позиціями людей, їх ціннісними орієнтаціями, принципами різних сфер діяльності” [29, с. 35-36].

З погляду психології, образи – це сформульовані у свідомості людини картини –

перцептивні (найчастіше зорові) психічні уявлення, які можуть бути чіткими або розмитими, об'єктивно існуючими або вигаданими. Основними характеристиками образів є: наочність, синтетичність, синкретизм, недискретність, а отже, відсутність деталізації, схематичність, здатність до саморозкриття та зміни протягом часу та ін. [33, с. 189; 71; 4, с. 314-324]. Вони виникають, по-перше, як відображення у свідомості реальних предметів, явищ, дій і подій, тобто, завдяки перцептивним когнітивним ознакам, які формуються у свідомості носіїв мови унаслідок відображення ними навколишньої дійсності за допомогою органів чуття (під таким кутом зору говорять про зорові, слухові, тактильні, нюхові, смакові образи); по-друге, створюються завдяки метафоричному осмисленню “абстрактних предметів”, що становлять собою гіпостазовані якості й відношення (наприклад, любов, воля, краса, незалежність), завдяки чому абстрактні категорії наближаються до матеріального світу, набуваючи зрозумілих, “видимих” ознак.

У контексті когнітивної лінгвістики важливіше місце відводиться образам, створеним на підставі метафоричного перенесення. Причиною є домінуюче серед когнітивістів переконання, що всі значення (в т. ч. граматичні) пов'язані одні з одними ланцюжками метафоричних перенесень [61, с. 295]. У цьому випадку йдеться про концептуальну метафору, яка розуміється як ґрунтоване на досвіді відображення ідеалізованих когнітивних моделей (ІКМ), що належать до однієї сфери, на ІКМ іншої сфери (метафоричне відображення, яке пов'язує ці ІКМ, визначає відношення між значеннями слова) [94, с. 44], як “споглядальне” моделювання форми представлення сутностей, які чуттєво не сприймаються [43, с. 55]. Під таким кутом зору концептуальна метафора тлумачиться як основний засіб концептуальної системи людини, за допомогою якого індивід розуміє і сприймає один тип об'єктів через терміни об'єктів іншого типу, що сприяє осмисленню певної абстрактнішої сутності через терміни більш відомої, переважно конкретної сфери [78, с. 70, 73]. Порівняймо: “для того, щоб стати предметом роздумів, абстрактні об'єкти мають передусім матеріалізуватися, чому й сприяє концептуальна метафора, поміщаючи абстракції у тривимірний простір” [87, с. 158-175].

Зазвичай, в основі метафоричних перенесень абстрактних категорій міститься персоніфікація (об'єкт наділяється численними людськими якостями – фізичними, моральними, психічними, інтелектуальними, емоційними та ін.), зооморфні, ботанічні, реїморфні (власне предметні), просторові, хроматичні, смакові та ін. характеристики [див., наприклад, 86, с. 162-163]. Зокрема, на такому, алегоричному, зображенні узагальненого поняття або думки за допомогою конкретного, життєвого образу, значною мірою ґрунтується релігія та її генетичне джерело – міфологія, які становлять реальність у “реальноподібних формах” завдяки діяльності уявлення, що не абстрагується від конкретності буття [31, с. 87]. У релігійній картині світу межі видимого й невидимого світів не змінюються, а взаємопронизуючись, співвіснують паралельно [59, с. 27]. Це виявляється у трансформуванні змісту релігійних понять та ідей в образи живого сприйняття, тобто у представленні цього змісту у конкретно-чуттєвих формах. Саме цей “механізм” перетворення лежить в основі того, що віруючі християни уявляють Святого Духа як

; Царство Боже як , , , ; пекло як , як

та ін. Алегоричними є і майже всі притчі (у новозавітних Євангеліях їх нараховується близько тридцяти), з якими Ісус Христос звертається до своїх учнів для викладення й розтлумачення власного вчення. Така образна форма вираження думок зумовлена складністю сприйняття віруючими євангельських істин у їх прямому значенні. Форма ж притчі, “одягаючи” істини в загальнодоступні образи, могла легше прокласти шлях до свідомості слухачів, наприклад, притчі про сіяча, блудного сина, про таланти, про митаря і фарисея та ін.

Н. Аругіонова, яка вивчала образи через їх мовне представлення, виявила три складові в структурі образу – значення, форму і зв'язку [4, с. 314], а також ряд параметрів цих ментальних утворень [див. 4, с. 322-323], на підставі яких виокремила два найважливіші в характеристиці образу моменти: 1) встановлення кореляцій між досить чіткою формою і невизначеним до кінця змістом; 2) розмежування того, що належить до об'єктивного світу, і того, що локалізоване в просторі свідомості. Хоча аналіз образу, який здійснила дослідниця, є суто лінгвістичним, на його підставі робиться загальносеміотичний висновок про те, що смисл створюється і виникає у свідомості людини завдяки певним знакам (символам) [4, с. 323]. Однак, варто зауважити, що такий погляд не є загальноприйнятим серед лінгвістів. Ю. Караулов має з цього приводу протилежні міркування, стверджуючи, що висновок про символічну або семіотичну функцію ментальних образів, який роблять автори тільки на підставі врахування здатності образів до замісництва, вносить нерозв'язальні протиріччя в розуміння співвідношення семантики і знання [33, с. 190].

Окрім метафори, вагомим засобом репрезентації складових елементів концептуальної системи людини є символ. Його найзагальніше визначення можна сформулювати, як “знак, що передає абстрактні поняття у конкретній формі”. П. Флоренський представляє символ як “синергізм” щонайменше двох реальностей (одна енергія перебуває в іншій) [72, с. 173]. Це може бути будь-який об'єкт, вчинок, подія, властивість або відношення, які виражають ідеальний зміст, відмінний від їх безпосереднього, чуттєво-тілесного буття. З-поміж інших типів сигніфікативних форм символи вирізняє властивий їм внутрішній подвійний аспект, який полягає у їх спроможності надавати значення, тобто об'єктивної концептуальної форми, соціальної та психологічної реальності, водночас пристосовуючись до неї і пристосовуючи її до себе [20, с. 112]. Отже, символ не тільки вказує на значення, але репрезентує його, в тому сенсі, що не виступає представником чогось іншого, а зберігає у своєму представництві те, що репрезентує [див. 17, с. 81; 72, с. 172]. Наприклад, саранча у християнській культурі символізує руйнівну силу саме тому, що з цими комахами пов'язана реально існуюча загроза смерті через голод (в Апокаліпсисі це одне з десяти покарань грішників); Діва Марія – символ непорочності, оскільки зачаття нею Ісуса Христа виключало безпосередній фізичний контакт та ін.

Як одна з форм пізнання світу, символи є зовнішнім джерелом інформації, у світлі якої можлива схематизація людського життя. Їх родовою ознакою є здатність бути зовнішнім (позаособистісним) джерелом інформації, своєрідним механізмом сприймання, розуміння та оцінки світу [20, с. 110, 254]. Серед найважливіших властивостей символів дослідники називають їх всезагальність, історичну та суспільну стійкість, їх несотвореність, невродженість, а, навпаки, закоріненість, а отже й віднайдення, в надрах людського єства та ін. [72, с. 173-174]. У функціональному аспекті важливою характеристикою символів є імперативність [4, с. 337-341].

Символіка не вигадується і не виникає через обумовлювання, а “відкривається” людиною в самій собі, в осередді її життєвих сил, на підставі чого й виводиться, втілюючись у деяких послідовних, нашарованих одна на одну оболонках [72, с. 173]. Услід за Е. Кассіроном вважаємо, що символи втілюються шляхом своєрідного “закарбовування”, як способу, який дає змогу сприйняттю як “чуттєвому” переживанню одночасно містити в собі “смысл”, що не проглядає, і безпосереднє конкретне уявлення” [34, с. 159]. Виникненню символу можуть сприяти різні обставини, зокрема, безпосереднє зіткнення, тобто все те, що “стикається” з якимось предметом чи явищем, отримує статус символу цього предмета чи явища, наприклад, хрест, який був знаряддям страти Ісуса Христа, став символом страждання і християнства. Іншим символом християнської релігії є схематичне зображення риби, яке засвідчує вже складніший спосіб утворення символу: давньогрецьке

картини та ін.) кодує наявну в ньому раціональну інформацію і забезпечує функціонування цієї когнітивної структури як мисленнєвої одиниці. Порівняймо: “у мисленнєвому процесі людина оперує образами, які несуть прикріплені до них раціональні знання” [58, с. 40]. Індивідуальність чуттєвого життєвого досвіду носіїв культури і варіативність уявлень (щодо образів це влучно зауважила Н. Арутюнова, згідно з якою, “в різні епохи роль образів у житті людини міняється” [4, с. 323]), зумовлює неоднорідність цього типу ментальної інформації у свідомості мовців, що своєю чергою сприяє відмінному наповненню концептів, а отже, є причиною того, що концепти “по-різному реальні для різних людей у різні епохи й у своїх різних модусах та іпостасях” [64]. Особистісний характер уявлень, а також здатність різних компонентів концептів (образного, ціннісного, понятійного) поставати у свідомості мовців у різних конфігураціях, призводить до їх специфічної вербалізації як цілими енокультурними спільнотами, так і окремими індивідами в їх межах. Усе це – складна інформаційна наповненість концептів як одиниці знання, їх “голографічна” (Ю. Карасик) багатомірна вбудованість у систему досвіду людини, здатність вербалізуватися, своєрідно унаочнюючи комунікативно релевантну частину інформації – робить концепт найважливішим об’єктом і водночас інструментом дослідження людського знання і пізнання.

1. . . . Структурные организации познания и проблема специфичности научной картины мира // Модели мира. М., 1997. С. 49-66.
2. . . . Современные проблемы науки о языке: Учеб. пособие. М., 2005.
3. . . . Введение // Логический анализ языка. Ментальные действия. М., 1993. С. 3-6.
4. . . . Язык и мир человека. М., 1999.
5. . . . Концепт и слово // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология. М., 1997. С. 267-279.
6. . . . Мышление и речь // Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. М., 1982. Т. 2.
7. . . . Общая лингвистика. М., 1974.
8. . . . Словарь индоевропейских социальных терминов. М., 1995.
9. . . . Социальность субъекта и субъект социальности // Субъект и социальная компетентность личности. М., 1995.
10. . . . Национальная специфика языковой картины мира // Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). М., 1997. С. 481-539.
11. . . . Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. М., 2001.
12. . . . Язык. Культура. Познание. М., 1996.
13. Язык и культура. М., 1983.
14. . . . Логико-философский трактат. М., 1988.
15. . . . Понятие как форма мышления: логико-гносеологический анализ. М., 1989.
16. . . . Счастье как лингвокультурный концепт. М., 2004.
17. . . . Герменевтика і поетика / Вибрані твори. К., 2001.
18. . . . Индоевропейский язык и индоевропейцы: Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры. Ч. I-II. Тбилиси, 1984.
19. На пути к когнитивной модели языка // Новое в

- зарубежной лингвистике. Вып. 23. М., 1988. С. 5-11.
20. Интерпретация культур: Выбранные эссе. К., 2001.
 21. Этнические особенности языковых картин мира: Монография. К., 2002.
 22. Межкультурная коммуникация: проблемы обучения. М., 2000.
 23. Избранные труды по языкознанию. М., 1984.
 24. О разделении общественного труда. Метод социологии. М., 1991.
 25. Знаки и символы. М., 2002.
 26. Психолингвистические исследования. Слово. Текст: Избранные труды. М., 2005.
 27. Развитие эмоциональной регуляции действий у ребенка // Избранные психологические труды. М., 1986.
 28. Концепт в культурологическом аспекте // Межкультурная коммуникация: Учеб. пособие. Н. Новгород, 2001. С. 38-53.
 29. Три образующих картины мира // Модели мира. М., 1997. С. 35-42.
 30. Тезисы к семиотическому изучению культур (в применении к славянским текстам) // Semiotyka I struktura tekstu. Wroclaw, 1973. P. 9-32.
 31. О духовном: (Опыт категориального анализа) // Вопр. филос. 1985. №9.
 32. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М., 2004.
 33. Русский язык и языковая личность. М., 1987.
 34. Философия символических форм. Феноменология познания. Т. 3. М., СПб., 2002.
 35. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму). Львів, 2001.
 36. Пробуждающееся мышление: У истоков человеческого интеллекта. М., 1983.
 37. Древняя Русь: наследие в слове: В 5-ти кн. Кн. 2. Добро и зло. СПб., 2001.
 38. Логический словарь-справочник. М., 1976.
 39. Классификация знаков и проблема взаимосвязи языка и знания // ВЯ, 1999. №6.
 40. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? (Человек. Сознание. Коммуникация). Монография. М., 1998.
 41. Память и ее роль в исследовании речевой деятельности // Текст в коммуникации. М., 1991. С. 4-21.
 42. Язык и знание: На пути получения знания о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М., 2004.
 43. Краткий словарь когнитивных терминов. М., 1996.
 44. Лингвистика поверх границ культур // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXV: Контрастивная лингвистика. М., 1989.
 45. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении. М., 2004.
 46. - Первобытное мышление. М., 1930.
 47. - Структурна антропологія. К., 2000.
 48. Лингвистическая реальность и межкультурная коммуникация: Мат-лы междунар.

- науч. конф. Иркутск, 2000.
49. . Культура и взрыв. М., 1994.
 50. . . Психология как историческая наука (к вопросу об исторической природе психологических процессов) // История и психология. М., 1971. С. 36-62.
 51. . . Сопоставительная лексикология. К., 2004.
 52. Межкультурная коммуникация: Учеб. пособие. Н. Новгород, 2001. С. 197-212.
 53. . Фреймы для представления знаний. М., 1979.
 54. . От слова к вере: религия как предмет сравнительного изучения // Языки как образ мира. М. ; СПб., 2003. С. 9-126.
 55. . . Основы лингвистической теории значения. М., 1988.
 56. . Индоевропейский язык // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 21. Новое в современной индоевропеистике. М., 1988. С. 24-121.
 57. . Генетический аспект языка и мышления // Психолингвистика. М., 1984. С. 325-336.
 58. . . , . . Когнитивная лингвистика. М., 2007.
 59. . . . Существует ли языковая картина мира? // Язык как коммуникативная деятельность человека: Сб. науч. трудов МГПИИЯ. Вып. 284. М., 1987. С. 65-72.
 60. . . Из записок по теории словесности // Эстетика и поэтика. М., 1976.
 61. . . Когнитивная семантика: История. Персоналии. Идеи. Результаты // Семиотика и информатика. М., 1998. С. 274-323.
 62. . . Понятие и слово. Л., 1958.
 63. . Об усовершенствовании разума: Сочинения. Харьков, 1998.
 64. . . Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. М., 1997.
 65. Структуры представления знаний в языке. Сб. науч. -аналит. обзоров. М., 1994.
 66. . Православ'я і католицтво: Основні догматичні та обрядові розбіжності (Короткі нариси). Львів, 2007.
 67. . Первобытная культура. М., 1989.
 68. . . Культурно-историческое развитие вербального мышления (психологическое исследование). Таллин, 1988.
 69. . . Лексическое значение: Принцип семиологического описания лексики. М., 1986.
 70. . . Роль лексики в познании человеком действительности и в формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. М., 1988. С. 108-140.
 71. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.
 72. . . У водоразделов мысли (Черты конкретной метафизики) // Символ. Париж, 1992. Вып. 28. С. 125-216.
 73. . Смысл и денотат // Семиотика и информатика. М., 1977. Вып. 8.
 74. . . , . . , . . . Представление знаний как проблема // ВЯ. М., 1990. №6. С. 85-101.
 75. . Умозаключение и знания. Ч. 1. // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 12. Прикладная лингвистика. М., 1983. С. 171-227.
 76. . . Память и вербализация прошлого опыта // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. XII: Прикладная лингвистика. М., 1983. С. 35-73.
 77. . Семантика в когнитивной лингвистике // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления. М., 2002. С. 340-369.

78. . Современные когнитивные подходы к семантике: сходства и различия в методах и целях // ВЯ, 1996. №2. С. 68-78.
79. Що єднає? Що роз'єднує? Основи екуменічних знань. Львів, 2007.
80. Язык и структуры представления знаний. Сб. науч. -аналит. обзоров. М., 1992.
81. . . Наука о поведении: русский путь. Москва-Воронеж, 1996.
82. . Репрезентація релігійного знання у свідомості носіїв християнської культури // Мовознавчий вісник: Зб. наук. праць. Вип. 5. Черкаси, 2008.
83. . Культурно-детерміновані поняття морально-етичної сфери у Першому посланні до коринтян апостола Павла // Вісник Харківського університету ім. В. Н. Каразіна. №632. Сер. Філологія. Вип. 42. Харків., 2004. С. 8-11.
84. . Мовне представлення “гріхів пристрасті” у богослов'ї апостола Павла (грецький текст і українські переклади) // XIII Міжнародна наукова конференція “Мова і культура” імені проф. Сергія Бураго. К., 2004.
85. . Деякі аспекти вивчення ключових концептів культури // Мовознавчий вісник: Зб. наук. праць. Вип. 5. Черкаси, 2007. С. 45-64.
86. . Il nome dell'amore: Концепт і слово у текстах Нового Завіту // Вісник Львів. університету. Сер. філолог., 2000. Вип. 29. С. 152-166.
87. *Aulwin S.* Structure in thought and feeling. – L. ; New York, 1985.
88. *Bever Th. G., Carrol J. M., Miller L.* Introduction // *Talking minds: The study of language in cognitive science.* Cambridge (Mass.), 1984. P. 4-17.
89. *Casad E.* Cora Locationals and Structured Imagery. Ph. D. diss., University of California, San Diego, 1982.
90. *Gibbs R. W. J.* The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding, Cambridge; New York, 1994.
91. *Jackendoff R.* Consciousness and the computational mind. Cambridge (Mass.), 1987.
92. *Jackendoff R.* Sense and reference in a psychologically based semantics // *Talking minds.* Cambridge (Mass.), 1984. P. 49-72.
93. *Keller R.* A Theory of linguistic signs. Oxford; New York, 1988.
94. *Lacoff G., Johnson M.* Metaphors We Live By. Chicago, 1980.
95. *Rumelhart D.* Notes on a Schema for Stories // *Representation and Understanding: Studies in Cognitive Science.* New York, 1975. P. 211-236.
96. *Shank R. C., Abelson R. P.* Scripts, Plans, Goals, and Understanding. Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates, 1977.
97. *de Vries W.* Orthodoxie und Katholizismus: Gegensatz oder Ergänzung? Freiburg im Breisgau, 1965.
98. *Wierzbick A.* Cross-Cultural Pragmatics. Berlin, 1991.

REPRESENTATION OF KNOWLEDGE IN THE CONSCIOUSNESS OF THE CULTURE BEARERS

Oksana Yasinovska

*Ivan Franko National University of Lviv,
The Department of General Linguistics,
1/343, Universytetska Str., 79602 Lviv, Ukraine,
phone: 8 (032) 2394756*

This article deals with the up-to-date approach to the interpretation of knowledge testified in culture as an important factor of the organization of the everyday human activities. The main

features of this type of knowledge and the character of the correlation with its verbalization are determined. The reasons of different perception of the reality by separate ethno-cultural groups as well as of the distinctive representation of the world projected by the human consciousness by means of linguistic forms are determined. The ability of the knowledge and notions to be represented in the consciousness of the culture bearers in the form of cognitive structures, i. e. concepts constituting due to this the most important object and simultaneously an instrument of the study the human knowledge and cognition.

Key words: cognitive linguistics, concepts, human knowledge, representation, metaphor, symbol, image.

1/343, . , 79602 , ,
 .: (00380 322) 2-394-756

В статье представлен современный подход к пониманию зафиксированного в культуре знания как важного фактора организации повседневной жизни человека: определены его главные признаки, особенности соотношения с языковой формой, названы причины разного восприятия этнокультурными коллективами действительности и своеобразного представления языком мира, спроектированного человеческим сознанием, отмечена способность знаний и представлений репрезентовать в сознании носителей культуры в виде когнитивных структур – концептов, которые, благодаря этому, представляют очень важный объект и, в то же время, инструмент исследования людского знания и познания.

: когнитивная лингвистика, концепт, знания, представления, метафора, символ, образы.

Стаття надійшла до редколегії 10. 09. 2008

Прийнята до друку 20. 12. 2008